

דביר לוגר

אוכלין ומשקין תחת המיטה

ראשי פרקים:

- א. מקור האיסור
- ב. סיבת האיסור
- ג. האם האיסור תלוי בשינה או במיטה?
- ד. האם תחת המיטה דווקא?
- ה. האם אוכלים מכוסים מותר?
- ו. האם אוכל חי מותר?
- ז. מספר הקלות
 1. גובה המיטה
 2. קרקע מרוצפת
 3. שלא מידיעחו
 4. מיטת רווק
 5. מיטת עכו"ם
- ח. לכתחילה או בדיעבד?
 1. מותר בדיעבד
 2. אסור בדיעבד
- ט. דעת הגר"א
- י. הלכה למעשה

א. מקור האיסור

שנינו בפסחים (ק"ב):

תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל, רוח רעה שורה עליהן.

ובירושלמי נאמר (תרומות פ"ה ה"ג; ע"ז פ"ב ה"ג):

אמר רב אמי: צריך למיחש למה דברייתא חששין [למה שהבריות חוששות] ... מבשולא תותי ערסא...

וכן פסקו הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת הנפש פ"ה ה"ה) והטור (יו"ד קסז):

לא יתן תבשיל תחת המטה.

והשו"ע (שם, סעיף ה) כתב:

לא יתן תבשיל ולא משקה תחת המטה!

1. וכבר העיר על כך בהלכה ברורה על פסחים: "זהבד צריך תלמוד, מפני מה לא כתב כפי הבבלי שגם אוכלים תחת המטה ר"ד שורה עליהם, וגם מפני מה השמיט הדין המפורש כאן, שאפילו הם מחופים בכלי ברזל ג"כ ר"ד שורה עליהם". ועיין לקמן בהערה 2.

ב. סיבת האיסור

כתב הרמב"ם (הלי' רוצח ושמירת הנפש פי"ה ה"ה) :

ולא יתן התכשיל תחת המטה, אע"פ שהוא עוסק בסעודה, שמא יפול בו דבר המזיק, והוא אינו רואהו...

ודייק זאת הברכי יוסף (ח"ב י"ד קס"ט) מהירושלמי, מכך שתלה את האיסור בחשש הציבור, ואילו רוח רעה הינו חשש אמיתי, וכך כותב:

ואפשר לומר דטעמו של הרמב"ם... הוא דהרי אמרו בירושלמי: " אמר רב אמי: צריך למיחש למה דברייטא חששין" - משמע דהבריות חוששות מעצמם וצריך לחוש... ואי משום ר"ר מאי קאמר דברייטא חששין, הלא אין זה חשש הבריות, רק קושטא דמילתא הכי הווי דר"ר שורה עליהן.

ואילו הראב"ד (על הרמב"ם שם) כותב:

א"א: גם זה בירושלמי, ומפרשים משום ר"ר².

והסביר בעל ה"תורת חיים" (על שבועות טו, ד"ה ריב"ז), שכוון שהשינה אחד משישים מהמיתה, הרי שהאוכל תחת מיטתו כאילו שרוי באוהל המת, וממילא שורה עליו הרוח הרעה.

בפני משה (על הירושלמי, תרומות פ"ח ה"ג וע"ז פ"ב ה"ג) הביא בפירושו לירושלמי את שתי השיטות האלה:

שמא יפול לתוכו דבר. אינ מפני ר"ר ששורה עליהן³.

ובמהר"ל (חידושי אגדות ח"ג עמ' פב, על ב"ב נ): מצאנו הסברים נוספים. תחילה מסביר בדרך פשט, שתחת המיטה הוא מקום בזיון שלא ראוי לת"ח לשום שם כלום:

וכן במיטה של ת"ח כמו שראוי שלא יהיה תחת המיטה דבר, כי אין זה נקיות, כי האדם משתין שם ועושה הרבה דברים של גנאי...

ובהמשך מביא המהר"ל טעם מעמיק יותר, והוא, שכאשר האדם ישן הוא כולו גוף בלא נשמה, וממילא המיטה מסמלת את קנייני הגוף, ולכן ראוי שלא יהיה תחתיה כלום, חוץ ממנעלים:

וכן המיטה שעליו ישן, והישן הוא כולו גוף, והקנינים שיש לת"ח אינם אל הגוף רק אל הנפש השכלית, ולכן אין להניח דבר תחת המיטה חוץ מן המנעלים כי אותם שייכים לגוף והם פחותים ביותר...

2. והעיר על כך בהלכה ברורה על פסחים, שדברי הראב"ד חידוש הם, שהרי טעם זה הזכר בפירוש בבבלי. ונראה שיש לתקן, שאכן בקשר לטעם יתכן ולקחו הראב"ד מהבבלי, אולם במקור להלכה הוא מציין את הירושלמי חזאת בגלל סגונו של הבבלי. בסמוך לברייטא שלנו מובאת בפסחים ברייתא נוספת: "לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות, ואם שתה - זמו בראשו מפני הסכנה, מאי סכנה - ר"ר". וכיוון שהברייטא שלנו לא נכתבה בלשון איסור הסיק הראב"ד שאיננה מקור האיסור. לכן ציין לירושלמי ויתכן שמאותה סיבה כתבו הפוסקים [לעיל הערה 1] דווקא לשון תכשיל כפי המופיע בירושלמי.

3. וביביע אומר (ח"א ח"ו"ז סימן ס' אות א) העיר שהרמב"ם שלא חש לר"ר בימינו לא חש אף כאן, ולכן פירש משום חשש של נפילה.

* הערת העורך: המחמ"ל מתייחס לגמ' ב"ב (נח). שלא הוזכרה עדיין: "איווהי מיטת של ת"ח - כל שאין תחתיה אלא סנדליו בימות החמה ומנעליו בימות הגשמים" - וזה כולל גם דברים שאינם אוכל. [ש.ל.]

ג. האם האיסור תלוי בשינה או במיטה?

באיכה רבה (פ"א, כב) נאמר⁴:

כלי גולה... חמת - ממלא בה קמח ונותנה תחת ראשו.

וכתב על זה בעין יצחק (ח"א חא"י ח"י כד אות ט) שכשם שתחת מראשותיו מותר, אף מתחת למיטתו מותר.

והסביר השדה תמך (כרך ל, מערכה קמא, אות לא - עמ' עב-עג) שהעין יצחק הבין, שהאיסור נובע מכיוון שישנו עליו, וא"כ מאיכה רבה יש הוכחה שמותר, ואילו השד"ח עצמו לא מקבל זאת וכותב:

ולא כמו שחשב בעין יצחק דבשינה תליא מילתא, דליתא, דבש"ס וכל הפוסקים כתוב תחת המיטה - משום דקבלו דשם שורה ר"ר.

וממילא לדעת השד"ח, תחת מראשותיו מותר לשום אוכל אך לא מתחת למיטה. וכן כתב בעל המזמור לדוד⁵:

דבר ברור שאין בכלל זה מה שנוהגים להניח תבשיל בין כר וכסת כדי לשמור חומו וכדו', דלא מקרי תחת המיטה אלא בקרקע שתחתיו ממש.

ד. האם תחת המיטה דווקא?

היוצא מהשד"ח הוא, שלדעה שסיבת האיסור היא משום ר"ר, הרי דווקא תחת המיטה אסור, ואילו תחת השולחן יהיה מותר.

ואילו להסבר הרמב"ם נראה, שגם תחת שולחן שאוכלים עליו יהיה אסור להשאיר אוכלים, וכך כותב בעל הפעולת צדיק (ח"ב סי' רחח):

א"כ לאו דווקא תחת המיטה אלא ה"ה לתת תחת השולחן אסור⁶.

ומטעם זה רצה בעל המגדל עוז (הלי' רוצח ושחיתת הנפש פי"ב ה"ה) לדחות את הרמב"ם וכתב:

וכך קבלו פירושו כדעת הראב"ד, דאי כדברי הר"מ, מאי אריא מיטה, כסא ושולחן נמי.

אלא שמסיים:

ואחר שראיתי איסור נעיצת סכין באתרוג או בצנן, דבודאי לאו דווקא נקטינהו אלא ה"ה לכיוצא בו, אמרתי גבי מיטה וכיוצא בו - ואם קבלה נקבל.

ואכן הבן איש חי (שו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד יב) כותב שהלכה למעשה לא יניח תחת השולחן, אלא שמעיר שתי הערות:

4. וכן הוא בדומה בילק"ש ליחזקאל רמז שנא.יב.

5. הובא ביביע ח"א חיו"ד סי' ט אות כג.

* חזרת חפורך: הוא אינו עוסק בענין "תחת מראשותיו" ויתכן שיאסור בזה. [ש.ל.]

6. ויש להעיר שהפעולת צדיק מסיים שיר"ש יחמיר אף לדעת הראב"ד ולא יתן תחת השולחן, ועיין בסעיף הבא.

1. דווקא שולחן שאכלו עליו לחם, אבל אם אכלו פירות וכיוצא ב - מותר.
2. "לכן אני הצעיר נוהר בזה, אבל לאחרים אין למחות בידם, רק בניחותא, עצה טובה אמרינן להו".

ה. האם אוכלים מכוסים מותר?

חילוק נוסף בין טעמי האיסור בא לידי ביטוי בשאלה, האם כלי מכוסה מותר לשים תחת המיטה, שלדעת הרמב"ם יהיה מותר כיוון שאין חשש שיפול פנימה אוכל, ולדעת הראב"ד יהיה אסור, וכפי ששמע מלשון הגמרא (פסחים שם): "אוכלין ומשקין... ואפילו מחופין בכלי ברזל - רוח רעה שורה עליהם". אלא שאין הדבר כך.

הכסף משנה (הל' רוצח ושמירת הנפש פ"ב ה"ה) מביא את הרמב"ם והראב"ד ומסיים:

ואין הכרע לפירושו זה יותר מזה, ויר"ש יצא ידי שניהם.

ומסביר הפעולת צדיק: לשיטת הראב"ד נחמיר אף כרמב"ם, כאשר גם תחת שולחן לא נשים אוכל [שמא יפול]. ולדעת הרמב"ם נחמיר כראב"ד, שגם כלים מכוסים לא נשים תחת המיטה [משום רו"ר] וכלשונו:

לפי טעם הרמב"ם כשיחמיר שלא יתנם תחת המיטה אפילו במכוסים... יוצא בזה לדעת הבבלי [הראב"ד].

וא"כ, אף לטעם הרמב"ם, יר"ש יחמיר שלא לשים כלים מכוסים תחת המיטה." ופסק הפרי חדש (יו"ד קסז סק"ז):

סיים הרמב"ם... ולפ"ז אם הם מכוסים מותר להניחם תחת המיטה. ואינו מחוור דהרי סתמא קתני לה בירושלמי, ועיקר טעמו משום רו"ר ואף מכוסה אסור.

ואף לגבי צרור וחתום כותב הבן איש חי (שרית רב פעלים ח"ב יו"ד יג):

ראיתי מה שאמר בגמ' (נידה ז.) גבי שום קלוף... אע"ג דמנחי בתוך הסל צירי וחתמי רו"ר שורה עליהם... אבל רו"ר שאני ושורה גם בצרור וחתום...

ולעומתו ביביע אומר (ח"ד, תאו"ח, ס"ה אות ו) הביא הוכחות רבות ששדים ורו"ר זה אותו החשש ולכן אינו שורה בצרור וחתום.

ו. האם אוכל חי מותר?

מלשון הגמ' (פסחים ק"ב). משמע שאף אוכל חי אסור, שהרי אומרת:

אוכלין ומשקין תחת המיטה... רו"ר שורה עליהן.

ואילו מלשון הירושלמי (תרומות ח"ג, ע"ז ב,ג). שאומר:

* הערת העורך: לטעם הרמב"ם אין בזה נ"מ, וא"כ יסוד דין חבאי"ח שונת. ועיי' יפה ללב (ח"ג יו"ד קסז אות ו) שאסר על גבי קרקע מצד רוח רעה (חובא בדרכי תשובת קטו ס"ק לו). [ש.ל.]

** הערת העורך: יש פה שיבוש, והענין הוא כך: חני"מ ודאי נכונה, אלא שיש ב' הסתייגויות: א. ניתן לקבל מצד האמת את שתי חגיגות, ולתלות אחת בבבלי ואחת בירושלמי. [אמנם אין זו דעת הרמב"ם והראב"ד]

ב. לחלכה חושש חכסי"מ לבי' חגיגות ליר"ש. [ש.ל.]

תבשילא תותי ערסא.

משמע שדווקא תבשיל מבושל אסור וכן כתב ביפה עיניים⁷:

ירושלמי... תבשילא... ומזה הוכיחו כמה פוסקים דחיין מותר.

ואילו בבנין עולם (סי' לג, הובא ביביא ח"א יו"ד ט אות כה) טען, שלשון תבשיל מקובל על כל מאכל.

העין יצחק (ח"א אר"ח כד אות ט) מנסה להוכיח מאיכה רבה⁸, שכיוון שראינו שניתן לשים קמח תחת מראשותיו, סימן שמותר לשים אוכלין חיים תחת מיטתו.

השד"ח (מערכה ל, ככל קמא אות לא) דוחה את העין יצחק משתי סיבות:

א. כפי שראינו הוא טוען שאיסור שימת האוכל תחת המיטה אינו נובע מהשינה, אלא זהו דין במקום - דווקא תחת המיטה. ממילא אין להשוות את דין תחת מראשותיו לדין תחת המיטה.

ב. לדעתו פירוש המדרש הוא, שיש שתי אפשרויות להשתמש בחמת: או למלאותה בקמח או לשומה תחת מראשותיו:

דמה שהביא מהמדרש רבה, מאן קאמר שהחמת עם קמח נותן תחת ראשו,

הלא קאמר רק שיש לו לשמש לשני דברים ואו או קתני.

היב"א תולה שאלה זו במחלוקת הראב"ד והרמב"ם, שלראב"ד שהחשש משום רו"ר אף בתבשיל חי אסור, ולרמב"ם שהחשש שמא יפול, הרי מותר, "שהרי אפשר לראות אח"כ אם נחסר מהם או לא, ואפשר ג"כ להדיחם יפה יפה..."

ז. מספר הקלות

כהמשך לתפיסה שהחשש הוא משום רו"ר מובאות בפוסקים מספר הקלות:

1. גובה המיטה

הציץ אליעזר (חלק י, סי' לה אות ז) מביא בשם הקרן לדוד שבמיטה גבוהה י' טפחים אין החשש תופס כיוון שהיא חולקת רשות לעצמה. ומוסיף שיתכן שאף כל שהוא למעלה מג"ט אין חל עליו האיסור. וטעמו (חלק יז, סי' לה אות ג) שכיוון שהאיסור נובע מכך שהשינה אחד משישים במיתה, הרי רק בפתות מג"ט, כאשר החלל נחשב כמו המיטה עצמה מדין לבוד - אז שייך חשש הרו"ר.

2. קרקע מרוצפת

היביע אומר (ח"א יו"ד סי' י אות ז) הביא את המזמור לדוד והיפה ללב, שכתבו, שבקרקע מרוצפת אין חשש, ופסק כן להלכה.

ואילו הציץ אליעזר (חלק י, סי' לה אות ג) הביאם, אלא שהוסיף:

שבדרך כלל אנן מחמירין אפילו אם הוא מרוצף באבנים, ונראה מזה שהעולם לא תפסו קולא זו.

7. על פסחים קיב. ובדברי שלום ח"ד סי' ד' כתב שמטעם זה לא פירש הרמב"ם את האיסור משום רו"ר - דא"כ מה לי חי מה לי מבושל - אלא משום חשש נפילה.

8. א.כב הובא בסעיף ג'.

3. שלא מידיעתו

אם אדם זר הניח אוכל שלי תחת המיטה - אינו נאסר⁹, וכך כותב הבן איש חי (רב פעלים ח"ד, חלק "סוד ישרון" סי' ו, ד"ה כה"ג):

אם הניח אדם אוכל של חבירו תחת המיטה שלא בידיעתו, וזה חמניח הוא איש זר, שאינו בנו ולא אשתו ולא עבדו של בעל האוכל, אין שורה רו"ר על האוכל המונח תחת המיטה, כדרך שאמרו: אין אדם אוסר דבר שלא שלו.

4. מיטת רווק

הציץ אליעזר (חלק יז, סי' לה אות ג) מביא שאף במיטת רווק ישנה קולא.

5. מיטת עכורים

בשו"ת דגל אפרים¹⁰ כתב, שאין חילוק בין מיטת ישראל למיטת עכורים, וגם מיטת עכורים אסורה.

והשיג עליו בנו (עוללות חשה על הדגל אפרים), שא"כ צריכים לאסור קניית מאכלים מעכורים, שמא ישנו עליהם, ואף שזה מיעוט - "הלא בסכנה חיישינן אף למיעוטא"?

ובדרכי תשובה (י"ד קסז,ה א"ק לט) העיר, שא"כ אז גם מישראל חשוד יהיה אסור לקנות, והרי פסק השו"ע שיש מאכלים שמותר לקנות מישראל חשוד. לכן פסק, שאם יודעים שישן עכורים יש להזהר לא לקנות, וכל עוד לא ידוע מותר לקנות.

והיב"א (ח"א י"ד י') הביא, שכיוון שהאיסור נובע מדין אוהל המת, הרי כיוון שעכורים לא מטמא אין חשש במיטת עכורים אף לכתחילה, ובודאי שבדיעבד לא נאסר.

ח. לכתחילה או בדיעבד?

שאלה מרכזית בענייננו היא, האם האיסור הוא רק לכתחילה, או שמא אסור אף בדיעבד.

1. מותר בדיעבד

בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קה) כתב:

נ"ל פשוט דאין כאן חשש איסור דיעבד, דהוא רק אזהרה לכתחילה.

ומביא שתי הוכחות:

א. הוכחת השואל¹¹: ביו"ד בסימן ו' נאמר שאסור לשחוט בקנים שאינם גדלים באגס. והביא הבית יוסף במקום שני טעמים, והשני שבהם בוא משום שרו"ר שורה עליו, וסיים:

9. דבר זה מתמיה ביותר - מה אכפת לה לרוח הרעה אם הניחו אדם אחר שלא לרצוני? דבר זה מצריך עיון בכל המושג של רו"ר

10. סוף סימן כח, והובא בדרכי תשובה על י"ד קסז,ה ס"ק לט.

11. ועיין ביב"א ח"א י"ד ט אותיות יח-כ שדוחה ע"י שמחלק בין קנה לאוכל.

וכתב כעל העיטור דלפי זה בדיעבד שחיטתו כשרה.

ומכאן שחשש רו"ר אינו תופס בדיעבד.

ב. הוכחתו [שמובאת גם ביד אפרים (על השו"ע יו"ד קסז,ה)]:
בגמרא בב"ב (נח.) נאמר:

מיטתו של ת"ח כיצד? כל שאין תחתיה אלא סנדלים בימות החמה
ומנעלים בימות הגשמים, ושל ע"ה אוצר בלום.

ופירש רשב"ם:

אוצר בלום - מינים רבים מעורבים בתוכה יחד, וכן מיטת ע"ה כל דבר
מניחים תחת מיטתן - אוכלים וכלים.

וידוע שחבר אסור לאכול עם ע"ה שמא יאכילנו דברים שאינם מתוקנים, ואם
אוכלין שתחת המיטה אסורים בדיעבד - היה צריך לאסור לאכול עם הארץ
"שמא יאכילנו מאכלים שהיו תחת המיטה"?

מכאן שבדיעבד מותרים¹², וכן פסק הרעק"א (שו"ע יו"ד קסז,ה).
והוכיח זאת הרב פרנק זצ"ל (שו"ת הר צבי, ח"א אר"ח כ"ד"ה והענין השני) מלשון הגמרא
שאמרה: "אוכלים ומשקים שורה עליהם רו"ר", וכותב:

ואולם גם כזה אין מפורש רק אזהרה שלא יניחם תחת המיטה משום רו"ר,
אבל עדין לא מפורש שאוכלים ומשקים שהניח תחת המיטה יאסרו
לאכילה.

הוכחה נוספת הביא הקרן לדוד (הובא במנחת יצחק ח"ב סי' סח אות יב):
הגמרא (נדה י"ז:) אומרת, שהאוכל שום ובצל קלופים שער עליהם הלילה -
"מתחייב בנפשו ודמו בראשו", ומסבירה שהטעם הוא משום רו"ר.
התוס' בשבת (קמא. סוף ד"ה פלפלי) אומר, שמותר לדוך שום בשבת, כי אם ידוך בע"ש
פג טעמו, וכן יש רו"ר.
ומדייק הקרן לדוד:

כיוון שהתוס' זקוקים לתירוץ של פג טעמו, סימן שהטעם של חשש רו"ר
אינו תופס בדיעבד [וללא פג טעמו היינו אומרים שידוך בע"ש כיוון
שבדיעבד מותר למרות הרור"].

ויש לציין שהקרן לדוד סיים:

למשעה מסתבר לחוש לשיטת הברכ"י לאסור אף בדיעבד.

2. אסור בדיעבד

כתב בשו"ת תורה לשמה (אר"ח סי' כד אות ט):

כל הראוי לאכילה, אם הניחו תחת המיטה, שורה עליו רו"ר ונפסל
לאכילה.

וביתר בהירות פסק הבן איש חי (שנה שנייה, פרשת פנחס, אות יז):

12. ועיין ביבי"א שם אותיות ו-ז שדוחה הוכחתו.

לא יתן תבשיל ושום משקה תחת המיטה מפני שרו"ר שורה עליהם, ואפילו מכוסים ככלי ברזל, ויש להזהר אפילו באוכלין חיים, ואפילו כדיעבד אסור לאכול...

ט. דעת הגר"א

דיון מיוחד קיים בפירוש דעתו של הגר"א. בהסתכלות ראשונה נראה, שהגר"א מחמיר מאד בדין זה, וכך מצאנו: א. בבית אדם (על החכמת אדם, סי' סח סעי' ג, סעי' ג) כתב:

וכן שמעתי שהגאון החסיד ז"ל ציווה בצנזן שהניחו תחת המיטה לחתוך חתיכות קטנות ולזרוקה כדי שלא ימצאנה אדם...

ב. ואף לגבי מחופה בתיבה מצאנו בשו"ת בניין עולם (חאר"ח סי' לג אות ט), שכתב שיש לאסור אתרוג שהונח בתיבה וישן עליו אדם, והוכיח מהגר"א שהיה סוכר מונח בתיבה וישן עליו אדם וציווה הגר"א לשוטפו¹³. ג. אף בתרדמות רגע הביא בתוספת מעשה רב¹⁴, שהביא לגר"א משאת מנות מיני פירות, ונרדם תלמידו ונגע בהם באצבעו, וציווה הגר"א לחתוך לחתיכות קטנות ולאבדם, ולא הרשה למכור לגוי שמא יחזור וימכור ליהודי¹⁵. ודברי שלום (ח"ד סי' ה עמ' יב) הביא מקרים אלה וסיכם:

הכלל העולה, דהגר"א דס"ל דאוכלים ומשקים תחת המיטה אסורים אפילו כדיעבד, שפיר יכול לדחות הראיות שהביאו האחרונים דאין לאסור...

אולם סיים:

ומ"מ יש להעיר דבספר המכונה כתר ראש אות פ' כתב: "מו"ר הגר"א החמיר מאד... ואפילו מה ששהה שעה קלה, אך לאחרים הקל..." עכ"ל. אלמא לעצמו החמיר לאסור אפילו כדיעבד...

ולא פשט דבריו.

ובביע אומר (ח"א ארי"ח סי' י אות ח) הביא מספר תירוצים:

והקל לאחרים כששהה שעה קלה, או הקל אחרים לתת לכהמות¹⁶ או להפך, שהשומע שהחמיר בצנזן טעה כי המקרה בצנזן היה בנקרו נחש.

ובסיום דבריו הביא את הבינת אדם, והוסיף:

ולא העיר [הבינת אדם] שבשאר בני אדם יודה הגר"א להקל כדיעבד, מיהא ש"מ שאין חילוק, והדרא קושיא לדוכתיה שנראה שיש סתירה בזה בדברי הגר"א, וצ"ע.

13. ועין בשו"ת בניין עולם, הוצאת מוסד הרב קוק, חאה"ע, במבוא בעמ' 20 ובהערות 50, 51.

14. הובא בכתר ראש, סי' פ הערה מו.

15. מקרה זה אינו אוכלים שתחת המיטה, ואכן ביבי"א (ח"ד ארי"ח א.ו.) העיר שכאן הסיבה היא "יד לגיגית תקצץ" ומכיוון שרו"ר של שינה חמורה יותר.

16. תירוצים אלה הביא בשם הרב הולצברג מכת"י של ר' חיים מוולוז'ין, וכתב שבשאר כתי"י לא מצא הערות אלה.

ויתכן לומר, שמה שאסר זה כאשר ישנו, ומה שהחמיר רק לעצמו, בכששמו תחת המיטה ולא ישנו, שכיוון שתחת המיטה מקום מועד לרו"ר החמיר אף כשלא ישנו.

י. הלכה למעשה

היוצא מדברינו הוא, שלכתחילה - יש להחמיר¹⁷. לענין דיעבד, ראינו כבר בסעיף ז' סעיפים להקל: מיטת רווק, לא מדעתו, קרקע מרוצפת, מיטה גבוהה ג' ומיטת עכו"ם. הציץ אליעזר (חלק י"ז סי' לה) והיביע אומר (ח"א חיו"ד סי' י) מביאים סעיפים נוספים: נוסע בספינה, האוכל בכוס או ע"ג המיטה - ובכולם כותבים להתיר. וכתב הציץ אליעזר (חיו"ד סי' לה אות ג):

ולענין דיעבד רובא דפוסקים מתירים בכל גווני.

ולעומתו כתב היביע אומר (ח"א חיו"ד סי' ט אות כו):

ולענין הלכה נלע"ד שאם אין הפסד מרובה יש להחמיר לחוש כדעת הגר"א... שכולם חוששים בזה אף בדיעבד לרו"ר, אולם בהפסד מרובה אפשר להורות להקל כמ"ש השבות יעקב... וכדאי הוא הרמב"ם, דס"ל דאין רו"ר בזמן הזה, לסמוך עליו במקום הפסד מרובה, בצירוף דעות האחרות הנ"ל שמקילים בזה בדיעבד, וכיחוד אפשר להקל באוכלים חיים... ומ"מ כשאין הפסד מרובה נכון להחמיר, אם לא שיש עוד סניפים אחרים להקל. ונכון לרחוץ ג"פ¹⁸ האוכלים שהיו תחת המיטה... וברור הדבר שאם לא ישנו על המיטה בעוד האוכלים תחתיה אלא סילקו אותם לפני כן, שיש להתיר לאוכלם בדיעבד אף כשאין הפסד מרובה.

דהיינו: לציץ אליעזר: מותר בדיעבד בכל גווני.

ליביע אומר: לא ישנו - מותר.

ישנו - הפסד מרובה - מותר.

לא הפסד מרובה - סעיף להקל - מותר.

אין סעיף להקל - אסור.

ובכל מקרה - ידית המאכל ג"פ במים.

הרב דב ליאור פסק שבדיעבד אין לאסור, כשם שפסק המ"ב (סי' ד סעי' ה ס"ק יד, ובהג"ל ד"ה לא יגע) לגבי שאר דברים שחששם הוא משום רו"ר - שבימינו אין חוששים.

הרב חיים דרוקמן פסק שלכתחילה אסור ובדיעבד בהפסד מרובה ניתן להקל.

לגבי חיילים, כתב הרב נחום רבינוביץ (מלומדי מלחמה עמ' 250):

לפיכך מי שאין לו מקום והוצרך להחזיק דבר מאכל - מותר, ובתנאי שיהיו מכוסים וארוזים לפי כללי ההיגיינה שלא יתקלקלו ולא יפול בתוכם דבר המזיק, ולא יזדהמו, ולא יאונה לצדיק כל אוון וטוב יפיק רצון מה'.

* הערת העורך: ואולי בפירות השייכים לו החמיר הגר"א שלא למכרם, ואילו בפירות של אחרים היקל. [ש.ל.]

17. ואמנם בערה"ש יו"ד קטז, יא כתב: "ועכשיו לא נזהרים בזה, ושומר פתאים ה' כיון דדשו ביה רבים" אלא שלא ברור אם התכוון ב"בזה" לכלל איסור תבשיל תחת המיטה או רק לאוכל חי, וע"ש.

18. וכן הובא במ"ב סי' ד, סעי' ה ס"ק יד לגבי נגע במאכל קודם שנטל את ידיו.

הרב דב ליאור פסק, שלגבי חיילים ניתן להקל ולסמוך על כך שבמיטת רווק לא שורה הרלו"ר [ונראה לכאורה אי"כ שאף לכתחילה - כי לשיטתו בדיעבד בכ"מ מותר].

והרב חיים דרוקמן פסק, שאף לגבי חיילים לכתחילה - אסור, ובדיעבד רק במקום הפסד מרובה ניתן להתיר.
וה' ישמרנו מכל רוחות רעות אכי"ר.